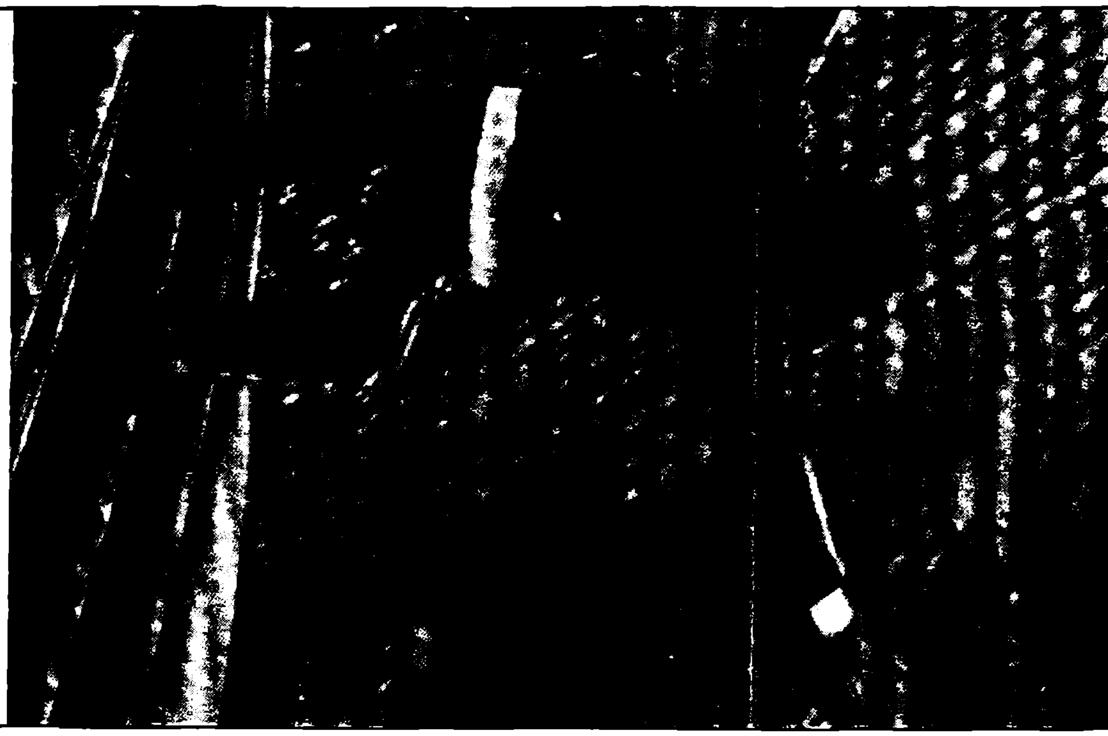

دیـــــاردەی «خۆکوشتن»و دنیایەکی سەیر !

نەوزاد ئەحمەد

ماناى وەستانى خوێن لە لەشى مرۆڤدا چى‌یە؟ هیچ.. جگە لە مردن. هەر لەمێژ کۆنەوە کەوتنە ناو دنیاى خامۆشى‌و بێ‌دەنگى هەتاهەتایى، مرۆڤى ترساندووەو بەدرێژایى هەموو سەدەکان گڕى لەسۆزى شاعیرەکان بەرداوە.

داستانەکان بۆمانى دەگێرنەوە کە چۆن «گەلگامش» لە (ئور) هاتە خوارەوەو لە نهێنى «لەناوچوون» ڕاما،

ـوی ئەوەی کە بینی چرنووکی مردن ـمجەقی‌یە ناو لەشی «ئەنکیدۆ»ی ـەوری‌یەوە . بەلاّم چی دەربارەی ئەو کەسە بلێین کەژیان لەخۆی دەشوێنی‌و ـەرگای ژیان لەخۆی دائەخات ، ـێشوازی هەلّبژاردنی مردن بکات ؟ خۆی بکوژێت ؟ وەکو گەلگامش ـەسەرسامی‌یەوە بەرامبەر بەتووندوتیژی مردن راوەستا ؟

زۆربەی زانا سایکۆلۆژی‌یەکان بەرامبەر بەدیاردەی خۆکوشتن (یان راستتر بلێین لەناوبردنی خود) دەستەوسان راوەستاون ، ئەوەی دیارە لە ولاّتە پیشەسازی‌یە پێشکەوتووەکاندا رووداوی خۆکوشتن زۆر زیاترە وەك لە ولاّتە تازەپێگەیشتووەکان ، بۆیە ئەبینین پەیوەندی‌ی نێوان دیاردەی خۆکوشتن‌و پێشکەوتنی تێکنۆلۆژیا ، لە ولاّتە سەرمایەدارەکـانـدا ، راستـەوانە دەگۆڕێ ، چونکە پێشکەوتنی پیشەسازی لە ولاّتی سەرمایەداری‌دا ئەبێتە هۆی دروست‌کردنی قات‌وقڕی‌و خراپی گوزەرانی ژیان کە ئەمەش کاریکی زۆر لە پەیوەندی‌یە کۆمەلاّیەتی‌یەکان دەکات .

دیادەیەکی دیکەش لە ولاّتە سەرمایەدارەکاندا ئەبینرێ ، ئەویش ئەو کەسانەی کە خۆیان ئەکوژن زۆربەیان لە چینی دەولّەمەندو بۆرژوازی‌یەکانن ، ئەمەش زیاتر لێك هەلّوەشان‌و جیابوونەوەی ئەندامانی خێزان هانی هەولّدانی خۆکوشتن ئەدا بەتایبەتیش لە ریزی لاوەکاندا ، بەپێچەوانەی ئەو خێزانانەی کە بەبەختیاری لەناویەکدیدا ئەژین . بۆ نموونە ، لاوێکی ئەمریکی خۆی

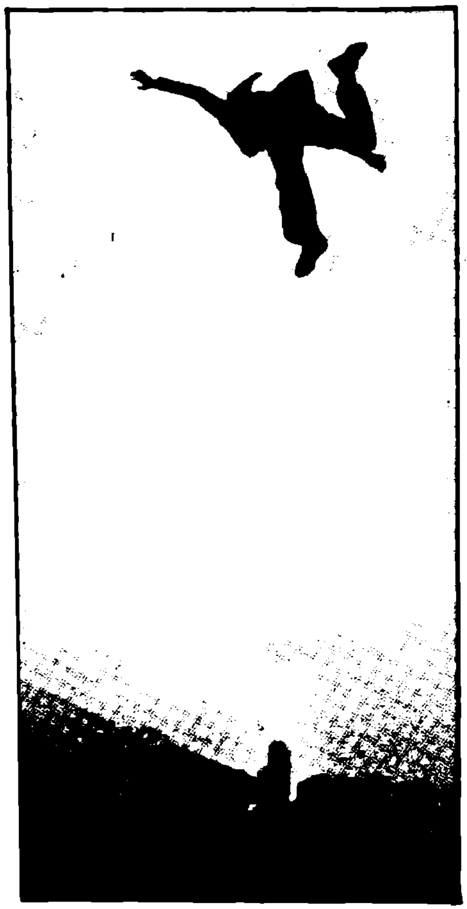

کوشتووەو نامەیەکی لەپاش خۆی بەجی‌هێشتووەو تێیدا نووسیویەتی «من لاوێکی لەش ساغم ، هیچ کەم‌وکوری‌یەکم نی‌یە ، پارەیەکی زۆریشم هەیە ، کەوابوو بۆچی بژیم ؟» هەروەها ئەرنەست هەمەنگوای ، مارلین مۆنرۆ ، کینیث سۆب ،تونی هانکۆك‌و زۆری تریش ، هیچ گیروگرفتێکی دەرامەتی‌یان نەبووە یاخود نەبوونی پێویستی‌یەك کە پالّیان پێوەبنێ بۆ کۆتایی پی‌هێنانی ژیانیان ، کەواتە هۆی خۆکوشتنی ئەمانە چی‌یە ؟ دیارە خۆکوشتنی هەریەکەیان لەئەنجامی پێکداچوونی بیروباوەڕی مرۆڤانەی خۆیان‌و جیهانی دەرەوەیە کە ئەم دژایەتی‌یەی سەپاندۆتە سەریان‌و لەپێشدا بەرەو نائومێدی‌و رەشبینی ئینجا بەرەو مردنی بردوون .

شایانی سەرنجدان‌و لێکۆلّینەوەیە کە ئەم دیاردەیە بەزۆری لەنێو ریزی لاوەکاندا روودەدات ، رێژەو شێوازی خۆکوشتنیش لەولاّتێکەوە بۆ ولاّتێکی دیکە ئەگۆڕێ ، یەکێك لە لێپرسراوانی نەخۆشخانەیەکی بەریتانیا تیشکی خستۆتە سەر هەندێ لەو هۆیانەی کە لاوەکانی والێکردووە رێگای خۆکوشتن بگرنەبەر ، پەنجەی بۆئەوە راکێشاوە کە هەندێ لە باوکان ناتوانن بەشێوەیەکی ئاسایی لەنێو ئەندامی خێزانەکەیان بژین‌و زۆربەی کاتیان بەخواردنەوە بەسەرئەبەن‌و پاشان بەتووندوتیژی‌و توورەیی‌یەوە بۆ مالّەوە ئەگەڕێنەوەو گیروگرفتێکی زۆر دروست‌ئەکەن کە ئەمەش بەشێوەیەکی سەلبی کار لەدەروونی منالّەکانیان ئەکات .

هەندێ جاریش (گیروگرفت)یان هۆیەکی دیاریکراو نابێتە هۆی خۆکوشتن ، هەندێ هۆ هەیە زۆر نابەجێو کردارێکی شێتانەیە کە ببێتە هۆی کوژاندنەوەی چرای ژیان ، بۆ نموونە : کچێکی هەرزەکار هەوڵی خۆکوشتنی دا بەڵام دوای هەوڵێکی زۆر توانرا رزگار بکرێ ، کە لە هۆیەکەیشیان پرسی لەوەڵامدا ووتی «دایكو باوکم رازی نەبوون لەو جۆرەی کە خۆم ئەمەوێ پرچم تەسریح بکەم» هەروەها کورێکی تەمەن (١٥) ساڵ خۆیکوشت ، دوای ئەوەی هەموو جێگایەکیان پشکنی شتێکی ئەوتۆیان نەدۆزیەوە کە هۆی خۆکوشتنەکەی روونبکاتەوە ، بەو مەرجەی هیچ گیروگرفتێك لەنێو خێزانەکەیاندا نەبوو و کورەکەش رەووشت چاك بوو و لەوانەکانیشیدا سەرکەوتوو بوو .

دیاردەی خۆکوشتن لە (یابان) شێوەیەکی توندوتیژتری وەرگرتووە ، راپۆرتێکی رەسمی لە (تۆکیۆ) ئەوەی راگەیاندووە کەهەر لەساڵی ١٩٧٨دا نزیکەی (٧٨٤)کەس خۆیان کوشتووەو زۆربەیان تەمەنیان (٢٠) ساڵ ئەبێ ، هۆی بنەرەتی ئەو خۆکوشتنەش ، بەربەرەکانێی نێوان قووتابییە لە قووتابخانەکاندا ، سەرەتاکەی ئەو بەربەرەکانیەش لەپرۆگرامی وانەیی یاباندا بەشێکە لەمەرجەکانی بەهێزکردنی سەرمایەداری ، لەهەموو وڵاتە سەرمایەدارەکاندا قووتابی هەست بەوە دەکات کە دەبێ هەوڵبداو نمرەیەکی بەرز بێنێتەوە بۆئەوەی پاشەرۆژی ماددیو مەعنەویی خۆی مسۆگەر بکات ، لێرەدا قووتابی دەبێ بەخۆبەختکەر (ضحیە)ی ئەو بەربەرەکانێیە ، جاریواش هەیە لەئەنجامی سەرنەکەوتنی لەهێنانەوەی نمرەیەکی بەرزدا ، بەسەر پەیژەی مردنا سەرئەکەوێ ، ئەمە وەکو بەسەر کچە قووتابییەکی یابانیی تەمەن ١٣ ساڵدا هاتو لەنهۆمی (١٤) مینی کۆشکێکەوە خۆی فرێدایە خوارەوە ، ئەم کچە نامەیەکی بەجێهێشتووەو تێدا نووسیویەتی (دایە . .بابە . .بمبوورن ، بروام بەژیان نەماوە ، لەبەرئەوەی لەوانەی ماتماتێك نمرەیەکی بەرزم دەستگیر نەبوو . . ماڵئاوا»

هەموو ساڵێك لەئەمریکادا نزیکەی (٢٠٠٠٠) بیست هەزار کەس خۆیان ئەکوژنو (١٠٠٠٠٠) سەد هەزار کەسیش هەوڵی خۆکوشتن ئەدەن ، هۆی سەرەکیی ئەو خۆکوشتنەش ، رژێمی بۆگەنو داتەپیوی سەرمایەدارییە ، کە بارێکی ناخۆشو خراپی دروستکردووە لە گرتنو کوشتنو برینو دزینو زۆر کاری دیکەی خراپ ، هەروەها فلیمی کاوبۆیو مرۆڤ کوشتنو توندوتیژی بەبەردەوامی لەسینەماو تەلەفزیۆن پیشان ئەدرێ کە ئەمەش کارێکی زۆری لەمێشكو دەروونی خەڵکەکە کردووەو لەحاڵەتێکی نەفسیی ناخۆشدا ئەژین کە بریتییە لە بێزاربوونو راکردن .

دیاردەی خۆکوشتن لە ئەورووپای رۆژئاوادا بەگشتی ، لەدوای ساڵی ١٩٧٣ – وە پەرەی سەندووە ، بەزۆری لە نێو ریزی لاوەکانو ئەوانەی تەمەنیان لە (١٥–٣٠) ساڵیدایە . هۆیەکەشی ئەزمەی باری ئابوریی سەرمایەدارییە ، زۆربەی وڵاتە سەرمایەدارەکان ، بەپلەی یەکەم ئەڵمانیای – رۆژئاواو ئینگلتەرەو ئیتاڵیا بێکاریی زۆر تێدا بڵاوبۆتەوە ، نزیکەی ٩ ملیۆن بێکار تەنیا لە ئەڵمانیادا هەیە . ئەمەش دڵەراوکێو بارێکی ناخۆش دروستئەکا کە پاڵ بەهەندێ لاوەکان ئەنێ رێگای خۆکوشتن بگرنەبەر ، واتە سێیەکی ئەوانەی ئەمرن بەهۆی خۆکوشتنەوەیە ئەگەر لەگەڵ مردنی ئاسایی بەراورد بکرێ .

یەکێك لە پزیشکە دەروونییەکان دەڵێ «ئەوان لەهەمان کاتدا حەز بەژیانو مردن ئەکەن ، هەنگاونان بەرەو خۆکوشتن لەئەنجامی دوودڵیو رقلێبوونەوەی ئەو بارە ناخۆشەوەیە کە لاوە بەریتانییەکانی تێدا ئەژین . ئەو ژیانەی بووەتە دیوارێكو رێگای بینینی حەقیقەتی لێگرتوون ، بۆیە ئەبینین کە ئەوان بۆ نارەزایی دەربرین تەنها ناچاری لێدانی زەنگی مردنن» .

رێگاکانی چارەسەرکردنی بژیشکی ، تا ئیستا نەیتوانیوە چارەیەك بۆ ئەو خۆکوشتنە بدۆزێتەوەو رادەیەکی بۆ دابنێ ، بەڵام ئایا لەهەموو سووچو قوژبنێکی ئەم زەوییەدا هیچ هۆیەکی پزیشکی هەیە بتوانێ ژیانی مرۆڤێك بگەرێنێتەوە کە لە نهۆمی (٣٠) هەمینی کۆشکێکەوە خۆی فرێدابێتە خوارەوە ؟ بێگومان نەء .

رۆژ لەدوای رۆژ ، لەوڵاتی سەرمایەداریدا ، کاری توندوتیژیو دیاردەی خۆکوشتن لەزۆربووندایە ،

ح ئایا ئەبێ ئەم کارە هەر لەم رادەیەدا بوەستێ ؟ نەخێر ، لەبەرئەوەی لەپاڵ خۆکوشتنی لاوەکان ، ئەم دیاردەیە لەو پزیشکەکانیشدا بڵاوبۆتەوە !

– «خۆکوشتن»لەناو ریزی ئەدیبەکاندا –

لیستەی ناوی ئەو ئەدیب‌و شاعیرانەی خۆیان کوشتووە زۆرن‌و هۆیەکانیش ئاڵۆزو جۆربەجۆرو نادیارن ، غوربەتی‌و سەرنەکەوتن لەکاری ئەدەبی بەس نی یە بۆ روودانی خۆکوشتن بەڵکو هۆی تری شارراوە هەیە کە پاڵی پێوە ناون بۆ خۆکوشتن .

«فرجینا وۆڵف» پاش ئەوەی تووشی بێزاری‌یەکی سامناك بوو ، خۆی خنکاند «هارت کرین» خۆی خستە ناو دەریای کاریبی‌یەوە ، دوای‌ئەوەی خۆی بەسەرنەکەوتوو زانی ، «سلفیا بلاث»ی کچە شاعیر خۆی کوشت ، لەبەرئەوەی هەستی بەوە دەکرد کە دیلی جیهانە شیعری‌یەکەیەتی کە هەر خۆی دروستی‌کردبوو . «دیلان توماس»و «براندن بیهان» هەتا مردن خواردیانەوە .گەلێکی تریش لەوانەی خۆیان کوشتووە وەکو : سیزار بافیس ، مایکۆ فسکی ، بۆل سیلان ، راندل گاریل ، یەسنین . هەروەها لە نیگارکێشەکانیش : مۆدلیانی ، ئارشیل گۆرکی ، جاکسۆن رولۆك ، مارك رۆسکۆ .

داوی ئەوەی ژمارەی ئەو کەسانەی لەنێو ریزی (دادایزم) ەکانەوە خۆیان دەکوشت زوربوون ، ژمارەیەکی تری گۆڤاری «شۆرشی سوریالیزم» دەرچوو بابەتێکی بەناوی «ئایا خۆکوشتن چارەسەرە ؟»ی تێدا بڵاوکرایەوە وەڵامی زۆربەی سوریالی‌یەکان بەشێوەیەکی ئیجابیانە بوو ، لەوانە (رینیە کرافیل)بوو کە لە دوایشدا خۆی‌کوشت ، هەروەها «جاك فاشیە» کە کارێکی زۆری لە «ئەندریە بریتۆن»ی دامەزرێنەری سوریالیزم کرد ، ئەویش خۆی‌کوشت ، جاك فاشیە ئەیووت : «من لەجەنگدا دژی مردنم ، ئەوکاتە دەمرم کەخۆم بڕیاری لەسەر دەدەم ، من لەگەڵ هاورێیەکی خۆشەویستدا دەمرم»هەرواش بوو ، لەساڵی –١٩١٩–دا کە تەمەنی ٢٣ ساڵ بوو ، لەگەڵ دوو هاورێی خۆشەویستی بۆ گەشتێك چووبوون ، لەوێ هەردوو هاورێکەی‌و خۆیشی کوشت .

– ناودارەکانی جیهان ئەوانەی خۆیان کوشتووە –

– «نیرۆن»بەخەنجەرێکی ژەهراوی خۆی‌کوشت .

– «مارك ئەنتۆنی»سەرۆکی رۆکانیاو خۆشەویستی «کیلۆپاترا»ژەهری خوارد ، دوابەدوای ئەویش (کیلۆپاترا)خۆی‌کوشت .

– (رۆمیۆ)و «ژولێت»پێکەوە خۆیان کوشت .

– (رۆدلف)پادشای نەمساو «ماریا»ی خۆشەویستی خۆیان کوشت .

– (هیتلەر)ی نازی لەکاتی رووخانیا گوللەیەکی بەسەری خۆیەوە نا . هەروەها (گۆبلز)و خێزانەکەی ، پاشان (گۆرنج)ی هاورێی هیتلەر .

– لە فەیلەسووفەکانیش : (سوکرات)و (دیۆجین)و(سینیکا) .

– نووسەری بەرزی ئەمریکا (هەمەنگوای) دوای ئەوەی لەژیان بێزاربوو .

– (راندل کاویل)ی شاعیری ئەمریکی .

– (یاسوناری کاواباتا)ی نووسەری یابانی .

– نووسەرومێژوونووس (ستیڤان زڤایج) .

– (کلایست)ی شاعیری ئەڵمانی .

– (صادق هدایت)ی چیرۆك نووس .

– (فرجینا وۆڵف)و (مەدام بۆڤاری) .

– نیگارکێشی ناودار (ڤانکوخ) .

– ئەکتەری سینەمایی بەناوبانگ (مارلین مۆنرۆ)هەروەها نووسەری شانۆیی ئەڵمانی (تۆلر) .

– (یوکیو میشیما)ی رۆماننوسی یابانی لەساڵی – ١٩٧٠–دا خۆی‌کوشت .

سەرچاوەکان :

١ – الموت اختیارا – د . فخری الدباغ .

٢ – گۆڤاری (الفکر المعاصر)ژمارە (٢)ساڵی (١)–١٩٧٤ .

٣ – ژمارەیەکی رۆژنامەی (الجمهوریة) باسێك بەناوی (نرخی ژیان‌و دیاردەی خۆکوشتن)لەلایەن : رحیم السعدون .

٤ – (ملفات مروان)ئێستگە مۆنتیکارلۆ – شەوی یەك‌شەم ، ١٩٨١/٥/٣٠ باسێك دەربارەی (خۆکوشتن لە ئەوروپادا) .